

УДК 025.4.02:025.45УДК|:027.7(477.73)

Наталія Коваль,
завідувач бібліотеки
ВП "МФ КНУКІМ"

Ірина Блазірева,
провідний бібліотекар бібліотеки
ВП "МФ КНУКІМ"

Упровадження Універсальної десяткової класифікації у бібліотеці ВНЗ (із досвіду роботи бібліотеки ВП "МФ КНУКІМ")

Розглянуто проблемні питання та наведено план дій щодо впровадження та застосування Універсальної десяткової класифікації в бібліотеці ВНЗ.

Ключові слова: ББК, перехід на УДК, документні класифікації, індексування, каталоги, облік документів.

2017 рік відзначився "маленькою революцією" в бібліотечній галузі України: уряд ухвалив постанову Кабінету Міністрів України від 22.02.2017 № 177 "Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації". На виконання постанови Міністерством освіти і науки України видано наказ від 26.06.2017 № 929 "Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек", згідно з яким вітчизняні книгозбірні мають упродовж 2017 року перейти на систематизацію документів за УДК.

Мета статті — окреслити аспекти роботи щодо впровадження Універсальної десяткової класифікації, розглянути проблемні питання та запропонувати план дій.

Актуальність теми зумовлена тим, що масовий перехід на нову класифікаційну систему зумовив чимало запитань, проблем щодо впровадження, адже, хоча УДК й не нова в Україні, не всі бібліотеки використовували її в роботі.

Виклад основного матеріалу. Документні класифікації відіграють важливу роль в організації інформаційного середовища як у межах однієї країни, так і у

світовому масштабі. Це механізм систематизації документів, організації каталогів і картотек, тематичного пошуку інформації в бібліографічних базах та електронних масивах [3].

УДК — єдина й унікальна міжнародна універсальна класифікаційна система, призначена для впорядкування наукових праць, літератури, творів мистецтва, різноманітних видів документів та інших інформаційних ресурсів, створених людством упродовж існування [6]. Розгляду проблемних питань, аналізові, редакції класифікації приділяли увагу Ю. Меженко [7], О. Сербін [8], М. Ахвердова, Н. Чунакова [1], Т. Лугова, А. Городніченко [5; 6].

Упровадження УДК у діяльність бібліотек, як і будь-яка фундаментальна робота, зумовило низку проблем, з-поміж яких виокремимо такі:

1. *Недостатнє усвідомлення фахівцями потреби переходу на нову класифікаційну систему.*

Спеціалісти, які не один рік працюють в бібліотеці, звикли до певної класифікації, пристосувалися до усталеної систематизації документів, тож психологічно важко усвідомити потребу змін у роботі.

2. *Брак чітких визначників у таблицях УДК порівняно з ББК.*

Для того, щоб почати систематизувати документи, необхідно опанувати методику індексування. Відповідно, фахівці чекають від УДК точно сформульованих визначників, як то було у попередній класифікаційній таблиці. Проте специфіка роботи з УДК має бути іншою. Можливості нової системи дають змогу систематизатору перейти від пасивного відшукування у таблицях індексів, адекватних змісту документів, до активного їх творення, вільно комбінуючи елементи основної та допоміжних таблиць відповідно до профілю бібліотеки, інформаційного центру чи роботи, яку він здійснює [10].

3. *На нинішньому етапі бібліотекарі не готові брати відповідальність за самостійне комбінування та формування чітких індексів УДК, а отже чекають на методичні рішення від фахівців Книжкової палати України й власних методичних центрів.*

Враховуючи основні проблеми новації, доходимо висновку, що кожна бібліотека має виробити певну систему цілей, завдань і засобів, які передбачають спрямовані дії щодо впровадження УДК. Зокрема, співробітники бібліотеки ВП "МФ КНУКіМ" розробили стратегію і тактику подальшої роботи, що передбачає такі етапи:

1) *Ознайомлення та ретельне вивчення таблиць.* Книжкова палата України видала друковані "Таблиці зіставлення індексів УДК і ББК". Представлення обох класифікацій на одному розвороті дає змогу зорієнтуватися, значно полегшує і прискорює роботу. Придано повні еталонні таблиці УДК 2017 р. видання, зі змінами та доповненнями за 2007—2011 рр. Використання такого інструментарію дає можливість ґрунтовно підготуватися до впровадження нової систематизації;

2) *Аналіз фонду бібліотеки.* Серед документних ресурсів бібліотеки ВП "МФ КНУКіМ" — значна частина видань з музичного мистецтва: твори для скрипки, фортепіано, духових інструментів; самовчителі та школи гри на різноманітних інструментах; праці з музичної педагогіки та психології, історії музики тощо. Враховуючи специфіку цього виду друкованих документів, потрібно скласти робочі таблиці, за якими відбуватиметься систематизація;

3) *Ознайомлення з методикою та правилами індексування документів.* Таблиці УДК мають певні переваги, а саме універсальність, міжнародність, адаптивність до появи нових галузей знань [6]. Гнучкість таблиць дає змогу створювати потрібні визначники, вирішуючи питання індексування кожного документа. Основним завданням методики є забезпечення одноманітності підходів до створення індексів, тому необхідно дотримуватися встановлених правил індексування як єдиного алгоритму;

4) *Створення робочих таблиць класифікації.* Робочі таблиці бібліотеки ВП "МФ КНУКіМ" — це відповідні таблиці з внесеними уточненнями, доповненнями, службовими помітками, які є результатом роботи з еталонними та таблицями зіставлення. Оформлення розпочинається з послідовного порівняння робочих таблиць зі структурою фонду і систематичного каталогу;

5) *Визначення індексів документного масиву.* Потребує не лише розширення меж спеціальних знань, а й просторового бачення, правильного розуміння суті документа. Такий підхід зумовлений потребою у подальшій демонстрації його адекватної належності до певної галузі знання. Безперечно, під час цієї роботи постають запитання щодо ідеальності та правильності визначеного індексу;

6) *Організація та ведення картотеки методичних рішень.* У таблицях 2017 р. є готові методичні рішення, які можна використовувати, однак практика доводить, що має бути створена власна картотека методичних рішень відповідно до фонду бібліотеки;

7) *Заміна індексу на книжковому формулярі.* Процес відбувається одночасно зі зміною шифрів документів;

8) *Заміна шифрів у інформаційно-пошуковій системі (ІПС):*

- *електронний каталог*

Щодо цього етапу, то процес переходу на УДК збігся з придбанням нової автоматизованої бібліотечної системи "УФД/Бібліотека", завдяки чому фахівці установи мають можливість заново розпочати створення електронного каталогу, з новими індексами й друкованими каталожними картками.

- *довідково-бібліографічний апарат (ДБА) бібліотеки*

Одним із довготривалих та складних процесів є переведення на УДК наявних каталогів. Можливі кілька варіантів реорганізації ДБА:

— поетапне переведення окремих розділів старого каталогу і поєднання з новим рядом в єдиний;

— поступове внесення змін до бібліографічних записів усередині ділень каталогу зі збереженням наявної структури;

— перегрупування загальних ділень каталогу за новими таблицями з подальшою пересистематизацією карток, проведення потрібної деталізації та редагування.

Обравши певний варіант, варто враховувати обсяг каталогу і штатні можливості бібліотеки. Одночасна реорганізація фонду і каталогів забезпечує високу якість впровадження УДК. Кожен із цих варіантів має певні переваги й недоліки;

9) *Розробка схеми для організації розставлення фонду в основному книгосховищі.* Технологія переходу документних ресурсів на нову класифікацію передбачає такі процеси:

- *розставлення нових надходжень;*
- *пересистематизація усіх книг, що зберігаються у фонді. Книги з новими шифрами для зручності плануємо розставити на окремі стелажі за новими полицьними роздільниками;*
- *перегрупування фонду;*
- *перевірка правильності розставлення.*

Такий підхід дає змогу контролювати обсяг виконаної роботи, що безпосередньо пов'язано з повним переміщенням фонду, і прискорити пошук потрібних документів під час обслуговування користувачів;

10) *Внесення змін до Книги сумарного обліку та Щоденників роботи.* Сумарний облік дає кількісну характеристику фонду загалом та за окремими части-

нами. Це стосується і Щоденника роботи, який демонструє обертаність фонду за галузями знань. У процесі роботи щодо впровадження УДК бібліотека має право самостійно прийняти методичне рішення щодо внесення корективів у облік документів бібліотечного фонду за галузями знань (у Книзі сумарного обліку БФ, П ч. Щоденника роботи).

Ці етапи нерозривно пов'язані між собою, черговість їхнього виконання можна змінювати і пристосувати до особливостей роботи кожної установи.

УДК є гнучкою комбінаційною системою, її використання у процесі систематизації дає змогу створювати класифікаційні індекси максимального рівня складності, що відбивають зміст документів не лише загальнонаукового, а й вузькогалузевого спрямування завдяки наявності розгалуженої системи допоміжних таблиць — загальних та спеціальних визначників [4]. Ураховуючи профіль ВНЗ, особливу увагу співробітники його бібліотеки приділяють нотно-музичній літературі, яка становить майже третину фонду. Порівнюючи алгоритми присвоєння індексів за двома таблицями, доходимо висновків, що, наприклад, "Музична педагогіка" за ББК мала шифр 85.31, тоді як за УДК готового шифру немає, його потрібно комбінувати. За УДК "Педагогіка" матиме шифр 37.01, а "Музика" — 78. Для того, щоб поєднати індекси двох понять, необхідно використати знак відношення : (двокрапка), при цьому буде утворено новий складений індекс. Як зазначено в УДК, "двокрапка" є потужним інструментом, проте доволі невизначеним, оскільки позначає, що відбувається зв'язок, але не вказує ні на його тип, ні на послідовність [10]. Такі індекси можуть бути інверсовані. Тож у понятті "Музична педагогіка" на першому місці може бути як музика, так і педагогіка (78:37.01 або 37.01:78). У правилах індексування за УДК зазначено, що на перше місце потрібно ставити індекс, який відбиває основну тему документа, а індекси, що приєднуються за допомогою двокрапки, лише уточнюють і деталізують основне поняття, відображене у першому індексі [10]. Зважаючи на вузькоспеціальний документний фонд бібліотеки ВП "МФ КНУКіМ", при розставленні книг з питань музичної педагогіки перевагу віддаємо музиці, оскільки студенти кафедри музичного мистецтва вивчають дисципліну "Музична педагогіка".

Потрібно враховувати і такий практичний аспект. В основі структури УДК — принцип десяткових дробів, що дає змогу безмежно розширювати індекси через додавання нових позначень до наявних. Для деталізації поняття до основного індексу приєднують загальні та спеціальні визначники за допомогою характерних знаків і символів (крапка, дужки, дефіс, лапки тощо). Приміром, індекс посібника для самостійного навчання гри на гітарі за ББК мав би такий вигляд: 85.956.4я7, а за УДК — 780.8.087.5:780.614.131, де 780.8 — музика для окремих інструментів, 78.087.5 — твори для навчання та практики, 780.614.131 — гітара. Очевидно, що індекс УДК більший за кількістю знаків, і це потрібно враховувати при зміні шифрів на книжковому формулярі та в ІПС.

Висновки. З переходом на нову класифікаційну систему бібліотечні працівники мають виробити

чіткий план роботи, визначити її етапи та послідовно реалізувати їх на практиці. Вибір чітких стратегій й тактики вплине на тривалість та якість впровадження УДК. Нова класифікація дасть змогу якнайкраще розкрити документний фонд бібліотеки, тож фахівці мають розуміти важливість роботи з її впровадження. Цей процес потребує доволі високої професійної майстерності, котру слід постійно вдосконалювати, відвідуючи семінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, вивчаючи досвід інших бібліотек.

Список використаної літератури

1. Ахвердова М. Універсальна десяткова класифікація. Підготовка другого видання / М. Ахвердова, Н. Чунакова // Вісник Книжкової палати. — 2008. — № 1. — С. 20—23.
2. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування (ГОСТ 7.90—2007, MOD) : ДСТУ 6096:2009. — Уведено вперше; чинний від 2009-07-01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — [28] с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
3. Зарванська І. Універсальна десяткова класифікація як система організації знань авторських оригіналів / І. Зарванська // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 5. — С. 21—25.
4. Коханова І. Непропорційність відбиття пошукових образів документів з питань наукового опрацювання у таблицях УДК / І. Коханова // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 10. — С. 10—12.
5. Лугова Т. А. Особливості алгоритму присвоєння документам індексу УДК в умовах інформатизації / Т. А. Лугова, А. В. Гордніченко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2016. — № 2. — С. 57—64. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_2_11. — Назва з екрана.
6. Лугова Т. А. Порівняльна характеристика класифікаційних систем УДК та ББК / Т. А. Лугова, А. В. Гордніченко // Соціум. Документ. Комунікація. — 2016. — Вип. 1. — С. 30—41. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2016_1_4. — Назва з екрана.
7. Меженко Ю. Міжнародна десятична бібліографічна класифікація: скор. табл. з абетк. покажч. і поясн. текст / Ю. Меженко. — Київ : Голов. Кн. палата, 1919. — 92 с.
8. Сербін О. УДК українською мовою: історичні аспекти створення та аналітичний огляд структури / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2008. — № 5. — С. 10—16.
9. Сербін О. "Таблиці відповідності скорочених варіантів УДК і ББК" як приклад консолідації різноструктурних класифікаційних систем / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2011. — № 4. — С. 29—32.
10. Універсальна десяткова класифікація (УДК): допоміжні та основні таблиці (станом на 2011 р.) / [підгот. вид. М. Й. Ахвердова]; Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова". — Київ : Кн. палата України ім. І. Федорова; Вид-во Ліра-К, 2017. — 1096 с.

Рассмотрены проблемные вопросы и представлен план действий относительно внедрения и использования Универсальной десятичной классификации в библиотеке ВНЗ.

Problem questions are considered and the plan of actions is presented in relation to introduction and use of Universal decimal classification in the library of higher educational establishment.

Надійшла до редакції 20 листопада 2017 року